

CONCEPTUALIZAREA INSTITUȚIILOR DE TORTURĂ, TRATAMENTE INUMANE SAU DEGRADANTE – ANALIZATE PRIN PRISMA JURISPRUDENȚEI CURȚII EUROPENE PENTRU DREPTURILE OMULUI

Cristina MURUG

Departamentul IDEI, Grupa D-2006, Facultatea Construcții, Geodezie și Cadastru, Programul Drept, Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova

Autorul corespondent: Mugur Cristina, e-mail: cristina.mugur@dp.utm.md

Coordonator științific: Rita MUNTEANU, dr. conf. univ., Universitatea Tehnică a Moldovei

Rezumat. În actele juridice dar și în literatura profesională se folosesc în mod obișnuit noțiunile de tortură, tratament degradant și tratament inuman. Diferența dintre acestea este necesară pentru a se constata cuantumul prejudiciilor cauzate și a răspunderii statelor în materie. Cu toate că sunt distinse în funcție de criteriile specifice, acești termeni au câteva elemente comune. Din acest motiv vom utiliza termenul general de rele tratamente care include cele trei noțiuni: tortură, tratamente degradante sau/ și inumane.

Cuvinte cheie: CEDO, tortură, tratament inuman, tratament degradant, drepturile omului.

Introducere.

Nu toate tratamentele, conduitele sau elementele violente, jignitoare, imorale, neplăcute sau supunerea unui dezavantaj fie psihic sau fizic vor fi considerate manifestări de rele tratamente. Deducem că acestea pentru a fi considerate ca atare trebuie să depășească un anumit rang de severitate față de victimă.

Dacă se atinge sau nu un nivel minim de severitate este evaluat de la caz la caz, în funcție de toate circumstanțele legale atât de cauza, cât și de personalitatea individului care susține că a fost supus tratamentelor rele (exemplu: cauza Rusu v. Moldova, no. 3479/04, 15 Ianuarie 2008)[4].

De exemplu, cazul în care hotărârile judecătorești nu sunt executate pe o perioadă îndelungată de timp nu poate fi apreciat ca tratament inuman sau degradant, cu toate că acesta poate reprezenta o violare a dreptului la un proces echitabil și poate produce un grad specific de frustrare (Popov vs. Moldova (no. 1), no. 74153/01, 18 ianuarie 2005) [5].

Din esența trihotomică a noțiunii de rele tratamente, deducem că ea derivă din textul art. 5 din Declarația Universală a Drepturilor Omului [16, art. 5].

Astfel din jurisprudența Curții Europene de Justiție observăm că s-a constatat în mai multe spețe că folosirea celor trei termeni diferiți- tortură, tratament degradant și/sau inuman nu este întâmplătoare în prevederile art. 3 din CEDO [17, art. 3].

Prin această distincție se intenționează ca la elaborarea art.3 din CEDO să se acorde o atenție deosebită torturii, adică tratamentul inuman sau degradant care provoacă suferințe foarte crude și grave unei persoane (Corsacov v. Moldova, no. 18944/02, 4 Aprilie 2006) [6].

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, pentru a defini tortura face referire la Convenția ONU pentru prevenirea torturii și a altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante din 1984. Astfel, prin tortură se înțelege „*orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită ca l-a comis, de a o intimida sau de a face presiune asupra unei terțe persoane sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane*”[18, art. 1].

Dreptul garantat din art. 3 este susceptibil de a fi exercitat doar de persoanele fizice. Durerea, suferințele incidente sau inerente, care rezultă în urma aplicării sancțiunilor legale, nu pot fi apreciate ca tortură. În acest context, nu orice pedeapsă judiciară ar prezenta și un tratament degradant, cu toate că are un aspect evident înjositor. Pedepsele inumane, degradante se deosebesc de pedepse în general.

Intensitatea durerii cauzate victimei torturii este determinată în funcție de toate circumstanțele relevante, luând în considerare diverse aspecte obiective și subiective, cum ar fi de exemplu:

- obiectele folosite de torționari, de exemplu, plasarea obiectelor ascuțite sub unghii (Lenev v. Bulgaria, no. 41452/07, 4 December 2012) [7];
- durata relor tratamente - în cauza Ilașcu and Others v. Moldova and Russia [GC], no. 48787/99, ECHR 2004-VII, durata îndelungată a relor tratamente față de dl Ilașcu și dl Ivanțoc a constituit unul din motivele ce au determinat Curtea Europeană să le califice drept tortură [8];
- consecințele relor tratamente asupra sănătății fizice și psihice a victimei (de exemplu, invaliditatea rezultată din maltratare - Gurgurov v. Moldova, no. 7045/08, 16 June 2009) [9];
- sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei (Peers v. Greece, no. 28524/95, ECHR 2001-III) [10];
- caracterul deosebit de ticălos și cinic al comportamentului torționarilor față de victimă, cum ar fi violul unei fete tinere de către agenții statului, în perioada aflării ei în custodia acestora (Aydin v. Turkey, 25 September 1997, Reports of Judgments and Decisions 1997-VI) [11] sau maniera efectuării alimentării forțate a deținutului, nefiind determinată de motive medicale valabile, însoțită de durere fizică și umilire (Ciorap v. Moldova, no. 12066/02, 19 June 2007) [12].

Tratamentul inuman este definit ca orice act care provoacă vătămări fizice, suferințe morale intense victimei, aplicat ore în șir. Observăm că această definiție este foarte cuprinzătoare, grație gamei largi de prevederi legale care interzic tortura, tratamentele inumane sau degradante. Tratamentul inuman poate avea mai multe forme diferite încât orice încercare de a le defini riscă să excludă anumite acțiuni sau situații care pot fi evaluate. Acesta nu include acte care provoacă suferințe deosebit de severe în măsura în care poate să fie considerate tortură. Cu alte cuvinte, tratamentele inumane atentează la integritatea morală și fizică a persoanei însă au o formă mai puțin gravă decât tortura. Tratamentele ajung degradante dacă cauzează victimei sentimente de durere, frică, inferioritate și sunt compentente să umilească și să înjosească victima [3].

Se cunosc următoarele forme de tratament inuman conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului:

- maltratarea (aplicarea loviturilor) și alte forme de violență fizică;
- detenția ilegală într-o instituție psihiatrică și supunerea tratamentului psihiatric forțat, în mod arbitrar, în lipsa necesității medicale de administrare a unui asemenea tratament (Gorobet v. Moldova, no. 30951/10, 11 octombrie 2011) [13];
- ignorarea îndelungată a alegațiilor reclamantei care susține că fiul său a fost răpit în prezența sa, lipsa investigației adecvate a incidentului și a informației despre evoluția cercetării (Kurt v. Turkey, 25 May 1998, Reports of Judgments and Decisions 1998-III) [14];
- forțarea persoanei să vomite nu din rațiuni terapeutice, dar cu scopul de a obține mijloace de probă pe care autoritățile ar fi putut să le obțină prin recurgerea la alte metode mai puțin abuzive (Jalloh v. Germany [GC], no. 54810/00, ECHR 2006-IX) [15];

Cea mai gravă variantă a relor tratamente este tortura care prevede intenție persoanelor ce o comit. Autorul A. Chiriac este de părere că „tratamentul degradant se consideră mai puțin grav decât tratamentul inuman și tortura, astfel se califică cel mai jos pe treapta încălcării art. 3 din CEDO ” [3].

Concluzii

În concluzie pot afirma că interzicerea torturii, tratamentelor inumane și degradante nu se limitează doar la acțiunile celor ce exercită funcții ale statului. Protecția acestor prevederi are beneficii față de personalitatea umană în cazul în care persoanele terțe (private) aduc atingere integrității fizice și psihice. Astfel, statul are obligația pozitivă de a lua toate măsurile necesare să identifice și să pedepsească pe cei ce au aplicat rele tratamente față de victimă. Totodată, statului îi revine și obligația negativă de a se abține de la provocarea torturii, tratamentelor inumane sau degradante.

Referințe

1. APOSTOL, A. *Sinteza jurisprudenței Curții Europene în cauzele versus Moldova Examine sub aspectul Articolului 3 din Convenție*, Chișinău: Cartier, 2010. 386 p.
2. PISARENCO, O. *Procedura și practica CEDO*. Note de curs, Chișinău: Tehnica – UTM, 2017. 276 p.
3. Despre tortură și tratamentele inumane sau degradante [Accesat: 05.03.2023]. Disponibil: http://stoptorture.humanrightsembassy.org/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=42&Itemid=20&lang=ro.
4. Hotărâre Cauza Rusu c. Moldovei. [Accesat: 05.03.2023]. Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/RUSU%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/RUSU%20(ro).pdf).
5. Hotărâre Cauza Popov c. Moldovei. [Accesat: 05.03.2023]. Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/POPOV%20NO.%202%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/POPOV%20NO.%202%20(ro).pdf).
6. Hotărâre Cauza Corsacov c. Moldovei. [Accesat: 05.03.2023]. Disponibil: <http://agent.gov.md/wp-content/uploads/2015/03/CORSACOV-RO.pdf>.
7. Hotărâre Cauza Lenev c. Bulgariei. [Accesat: 05.03.2023]. Disponibil: <http://s.conjur.com.br/dl/decisao-corte-europeia-direitos-humanos79.pdf>.
8. Hotărâre Cauza Ilașcu și alții c. Moldovei. [Accesat: 05.03.2023]. Disponibil: http://www.rulac.org/assets/downloads/CASE_OF_ILASCU_AND_OTHERS_v._Moldova.
9. Hotărâre Cauza Gurgurov c. Moldovei. [Accesat: 05.03.2023]. Disponibil: [http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GURGUROV%20\(ro\).pdf](http://justice.md/file/CEDO_judgments/Moldova/GURGUROV%20(ro).pdf)
10. Hotărâre Cauza Peers v. Grecia. [Accesat: 09.03.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22002-5705%22>}}
11. Hotărâre Cauza Aydın c. Turciei. [Accesat: 09.03.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-58371%22>}}
12. Hotărâre Cauza Ciorap c. Moldovei. [Accesat: 09.03.2023]. Disponibil: <https://policehumanrightsresources.org/ciorap-v-moldova-application-no-12066-02>
13. Hotărâre Cauza Gorobet c. Moldovei. Accesat: 09.03.2023]. Disponibil: <http://agent.gov.md/gorobet/>
14. Hotărâre Cauza Kurt v. Turcia. Accesat: 09.03.2023]. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22002-7774%22>}}
15. Hotărâre Cauza Jalloh c. Germaniei. Accesat: 09.03.2023]. Disponibil <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22fulltext%22:%22Jalloh%22,%22itemid%22:%22001-76307%22>}}
16. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Accesat: [09.03.2023]. Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf
17. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Accesat: [09.03.2023]. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
18. Convenția împotriva torturii și altor pedepse și tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New York la 10 decembrie 1984. În: Monitorul Oficial nr. 112/10 octombrie 1990. Accesat: [09.03.2023]. Disponibil: https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm?act_text?id=32204